

Yeni Medyada Aktivizm Hareketleri Üzerine Zengin Medya Kısır Aktivizm Tartışmaları

Rich (New) Media Poor Activism Debates on Activism Movements in New Media

Akan YANIK¹, Mikail BATU²

¹Assoc. Prof. Dr., Adnan Menderes University, Atca Vocational School, Marketing and Advertisement Department, Aydın, Turkey
²Assoc. Prof. Dr., Ege University, Communication Faculty, Public Relation and Publicity Department, İzmir, Turkey

ORCID: A.Y. 0000-0001-6231-1822;
M. B. 0000-0002-6791-0098

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Akan Yanık,
Adnan Menderes Üniversitesi, Atca Meslek
Yüksek Okulu, Pazarlama ve Reklamcılık
Bölümü, Aydın, Türkiye
E-posta/E-mail: akanyanik@gmail.com

Geliş tarihi/Received: 05.02.2019

Revizyon talebi/Revision Requested:
08.04.2019

Son revizyon teslimi/Last revision
received: 15.05.2019

Kabul tarihi/Accepted: 31.05.2019

Atıf/Citation: Yanık, A., & Batu, M. (2019).
Yeni medyada aktivizm hareketleri üzerine
zengin medya kısır aktivizm tartışmaları.
*Connectist: Istanbul University Journal of
Communication Sciences*, 56, 179-208.
<https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2019-0011>

Öz

İnternet ve medya yakınsaması yalnızca insanların değil makinelerin de çevreleriyle olan iletişim ve etkileşim kurma potansiyelini önemli ölçüde dönüştürmüş ve katımlı biçimlerini genişletmiştir. Bazı yakınsamaların sonucu olan yeni medyanın bir katalizör olarak, bilgi arama, fikirleri ifade etme, sosyalleşme ve eğlence gibi fonksiyonel faydaları öne çıksa da medya okuryazarlığı ve iletişim davranışları üzerindeki dönüştürücü rolü gözden kaçmamalıdır. Günümüzde farklı yaşlardan kişilerin, yoğun bir şekilde yeni medya kullanıcısı olduğu ve çevrimdışı dünya etkileşimlerinin de sanal olabildiği göze alındığında bu dönüştürücü rolün çok daha geniş etkilere sahip olacağını tahmin etmek mümkündür. Bu çalışmada, özellikle ideoloji kuramları ışığında, kişileri, döneminin öznesi yapan aktivizm yeteneğinin günümüzde yeni medyayla nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve etkilerinin ne olduğu yönündeki araştırmanın büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Dolayısıyla yeni medyanın etkilerini aktivizm çerçevesinden inceleyerek, yeni medya-aktivizm ilişkisi, yeni dijital aktivizm türleri, bu türler arasındaki farklılıklar ve tartışmalar, farklı bakış açıları altında sunulmaya çalışılmıştır.

Çevrimiçi siber aktivizmin gerçek yaşam aktivizmi üzerindeki etkisine ışık tutmaya çalışan bu çalışmada, öncelikle siber aktivizm türleri bir tipoloji altında toplanmış daha sonra bu türler üzerindeki tartışmalar iki farklı cephenin yorumlarıyla sunulmaya çalışılmıştır. Yeni medyayı demokratikleştirmenin yeni aracı olarak görüp uluslararası güncel örneklerdeki başarısını işaret eden 'medya carta' anlayışı ile siber aktivizmin yanlış bir fark yaratma duygusu yaratıp gerçek yaşam aktivizmini baltaladığını iddia eden 'slacktivism' anlayışı arasındaki tartışmalar yorumlanarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aktivizm, internet, yeni medya, siber aktivizm, eleştiri

ABSTRACT

The convergence of the Internet and the media has enormously transformed the way in which the communication and interaction potential not only of the people, but also of the machines with their surroundings, and expanded their forms of participation. While the new media, which is the result of this convergence, has come to the forefront with its functional benefits as a catalyst such as information searching, expressing ideas, socializing and entertainment, its transformational role on media literacy and communication behaviours should also not be overlooked. Today, it is not difficult to predict that this transformational role will have much wider effects considering that people from every generation are heavy new media users and that even offline world interactions are virtual. In this study, we thought that it is vital to investigate how the activism ability of humans that made them the subject of their era will be transformed with the new media and what the effects will be, especially in the

light of ideological theories. Therefore, by studying the effects of the new media within the scope of activism, we tried to present the new media-activism relations, new types of digital activism, differences between these types and discussions under different perspectives.

In this study, which tries to shed light on the effect of online cyber activism on real-life activism, firstly cyber activism types were gathered under a typology and then discussions on these types were tried to be presented with the interpretations of two different fronts. The discussions between 'media carta' approach, which sees the new media as the new tool of democratization and points out to its success on recent international examples, and 'slacktivism' approach claiming that cyber activism creates a sense of misunderstanding and undermines real-life activism were interpreted.

Keywords: Activism, internet, new media, cyber activism, criticism

EXTENDED ABSTRACT

The most obvious benefit of the new media emerging as a result of convergence is that it begins to easily convey all the information, ideas and facts, without any political, social and geographical boundaries. Although this benefit more often enables the transformation and globalization of communication systems, it has also made possible the rise of global protest networks (Ayers & Maccaughey, 2003). Today, the potentials offered by the new media for social collective movements are more likely seen in practices such as co-ordinating activities, meeting and mobilizing new activists, planning protests and publicizing highly strategic information. However, recent studies emphasize that new media should focus not only on cost-effective solutions created in communication techniques, but also on new motivations, creative and tactical potential, propagation speed, participation frequency and power of legitimacy which are added to the collective actions. However, the detailed literature review in this study shows that although the technical and functional relationship between new media and activism is explicit, its effects on activist participation psychology and the capacity to create sustainable solutions are highly controversial. While the studies focusing on the intensity of online participation and

the frequency of messages created by the new media in social movements shows an optimistic table, studies focusing on offline participation forms, sustainability and psychological details emphasize pessimistic results.

According to techno-supporters who focus on the process of technology-supported cognitive demonstrations and who are optimistic about the relationship between activism and new media, the new media has created an activist approach that forms creative collective identities with the opportunities it offers, calls for transnational support by transcending borders, and organizes demonstrations against political pressures. Thus, the new media is the new intersection point between the social context, the political objective and the actional stance, which create social movements. At this point of intersection, the new media first settles into daily practices with functional benefit and then transforms the practices of creating needs, ideas, and actions with new usage behaviours and transformed media literacy. In other words, as a result of mobility, advanced interface and multimedia supported infrastructure, firstly the practices and media literacy changes, and subsequently the typographic and phonetic signification practices in communication begin to transform. Techno-supporters argue that this transformation process directly supports the idealistic concepts such as multicenterism, liberty, disconnection, cooperation and accessibility in the ideological infrastructure of social movements (Tarrow, 2011). The techno-supporter front, who views the new media as the most important center of media democracy and symbolizes it as 'media carta', supports this argument by the emergence of new types of digital activism and by the fact that the actions it carries out can create sensational effects. The optimistic approaches of the techno-supporters have been tried to be conveyed under the umbrella of cyber activism via new activist methods such as clicktivism, netactivism, smartmob, cyberdisobedience, hacktivism, cybervigilantism, netwarism and cyberterrorism.

Techno-critics address the new media with the critical theories put forward by the representatives of Marshall McLuhan and the Frankfurt School, and seeing it as a global ideological device, state that it is an area that needs to be carefully managed. In addition, it is emphasized that the level of autonomy that the new media, which is announced as the new instrument of revolution in the events like Arab Spring and seen as the new fourth force, provides for such powerful promises is highly controversial. That is to say, the liberties and the opportunities offered for the production of content provide an asymmetric autonomy for the access and

distribution of the created content. For example, it is completely enigmatic when a content spreading through popular monopolized platforms such as Google, Facebook, Instagram, and Twitter will pass through Sandbox-style filter algorithms placed on search consoles, and on which page or how often it will be accessed after being ranked. According to Horkheimer and Adorno (2002), as the sovereignty of this intelligent digital status quo, developed by algorithms, becomes legitimate, the presentations in the media will be seen as the only reality, and this situation, as predicted by techno-supporters, will result in a homology that imposes uniformity under the name of harmony rather than diversity of ideas. From this point of view, some techno-critics consider the analogous mass, called the new subject, as populist intellectuals with low self-consciousness and interpret cyber activism as 'slacktivism', i.e. activism of the lazy (Christensen, 2011). Consequently, two basic facts lie in the essence of the techno-critics' thoughts. First, focusing on the potential benefits of the new media with complex adaptive and SPIN characteristics but ignoring the tyrannies it might legitimize may cause huge fallacies and consequences. The second point of criticism emphasized by the techno-critics is ignoring the fact that the change that the media will initiate in the reading style would cover a large area such as media literacy and have psychological effects. Techno-critics, pointing out to conformist individualization as those rushing to leave a mark behind by Gramsci (1997) emphasize that an activism that develops based on the belief in feeling good and not the belief in making a difference is a conformist approach and the enthusiasm and motivation directed by the media as the subject cannot make the actions sustainable.

In conclusion, this study provides a technical and theoretical explanation that focuses on the effect of new media on the social, communicative, psychological and ideological dynamics underlying the collective social movements. Therefore, the perceptions and motives that enable the individual to participate in collective or individualistic networks in contemporary society, the debates between passive digital participation and active participation suggested as the new model of activism, and the important paradoxes in digital collective social movements will be further clarified.

GİRİŞ

Medyanın yakınsama etkisiyle etkileşimli olarak birleşmesinin belki de en net faydası, fikirleri ve olguları barındıran tüm bilgilerin politik, sosyal ve coğrafi sınırlar tanımaksızın kolayca taşınmaya başlamasıdır. Her ne kadar bu fayda, daha bariz şekilde, sosyal ve kişisel iletişimin dönüşümünü ve küreselleşmesini sağlasa da küresel protesto ağlarının yükselişini de mümkün kılmıştır (Ayers & Maccaughey, 2003). Çünkü bu teknolojik gelişme sadece zaman, mekân, ağ ve maliyetlerdeki değişimleri değil, bilgi üreticisi ve tüketicisinin rol dönüşümünü de yaratmış ve sonuç olarak sosyal hareket örgütlenmelerinin hızla uyarlanmasına, dönüştürülmesine ve yeni güç ilişkilerinin yaratılmasına olanak tanımıştır. Günümüzde yakınsanmış yeni medyanın sosyal kolektif hareketler için sunduğu potansiyeller daha çok faaliyetleri koordine etmek, yeni eylemcilerle tanışıp harekete geçirmek, protestoları planlamak ve yüksek stratejik bilgileri kamuoyuna duyurmak gibi eylemlerde görünmektedir. Fakat güncel çalışmalar, yeni medyanın yalnızca gelişmiş iletişim tekniklerine ve yarattığı maliyetin etkin çözümlere değil kolektif eylemlere kattığı yeni motivasyonlara, yaratıcı ve taktiksel potansiyele, yayılma hızına, katılım frekansına ve meşrulaştırma gücüne odaklanılması gerektiğini de vurgulamaktadır. Seattle Savaşı, Occupy Wall Street, Wikileaks, Arap Baharı, Ukrayna Turuncu Devrimi, Tayvan Ayçiçeği Hareketi, İtalya SoSts Enternasyonal Hareketi gibi küresel sosyal olayları ele alan bu çalışmalar (Ayers & Maccaughey, 2003; Ho, 2011; Tüfekçi & Wilson, 2012; Delmas, 2018) yeni medya etkilerinin daha fazla görünür olmasını sağlamıştır.

Bu çalışmada yapılan detaylı literatür incelemesi göstermektedir ki, yeni medya-aktivizm arasındaki teknik ve fonksiyonel fayda ilişkisi net olmasına rağmen bu teknik ve fonksiyonel faydanın aktivist katılım psikolojisi üzerindeki etkileri ve sürdürülebilir çözümler yaratabilme kapasitesi tartışmalıdır. Aktivizm ve yeni medya ilişkisine yönelik bu tartışmalı alanları açıklayabilmek için etnografik bir çalışma ortaya koyan Postill (2012), yeni medyanın aktivizm üzerindeki dönüştürücü potansiyeline ilişkin çeşitli iyimser ve kötümser yaklaşımlara ulaşmıştır. Yeni medyanın fikirleri dile getirmede, sosyal hareketleri düzenlemede ve olayları teşvik etmede sağladığı olanaklar ve potansiyellere odaklanan tekno-taraftarlar, yeni medyanın politik katılım üzerindeki potansiyel etkisinin tutarlı olduğunu (Vesnic-Alujević, 2012) ve Seattle Savaşı, Arap Baharı, Turuncu Devrim başta olmak üzere birçok güncel küresel eylemlerdeki başarısının da bunun kanıtı olduğunu savunmaktadır. İnternet ve yeni medyanın toplumların iletişim paradigmalarında bir kayma yarattığını ileri süren

Castells (2010) ve McLuhan (2007) taraftarları da kötümser bir tablo çizerek özellikle sosyal medya devrimi olarak anılan fakat başarısızlıkla sonuçlanan devrimleri (Morozov, 2011) işaret etmektedir. Ayrıca yeni medyanın aktivizmin temelindeki ideolojik birikimden uzak ve popüler akımlara dayalı haz temelli motivasyonlar yaratmasını ve sonuçlarını ağır şekilde eleştirmektedir.

Yeni medyanın aktivizme etkileri üzerine yapılan sınırları belirgin etnografik tanımlamalar, pozitivist yaklaşımın ve klasik indirgemeci sistem anlayışının bir tezahürü olarak yorumlanabilir ve eleştirilebilir. Çünkü yeni medya bir sistem olarak dinamik, yakınsanmış, dolanık, dağıtık ve çevresel koşullara uyum sağlayacak kadar esnek örüntülere sahip (robust) bir sistemdir (Manovich, 2002). Dolayısıyla yeni medyanın etkileri, tek ve iki boyutlu klasik indirgemeci bir sistem yaklaşımıyla değil kompleks adaptif sistem yaklaşımıyla (CAST - Complex Adaptive System Theory) daha doğru şekilde anlaşılabilir. Ayrıca, yeni medya özellikle yakınsama özelliği nedeniyle, geçmişte birbirinden farklı yapıları evrimleşen bir etkileşimle bir araya getiren devasa bir sistemdir. Her kompleks adaptif sistemde olduğu üzere yeni medyayı oluşturan her yapı ve bunları kullanan her kullanıcı hem birbirine bağlı (dolanık ve dağıtık) hem de birbirinden özgür şekilde (esnek, dinamik) hareket edebilmektedir. Fakat basit toplam etkisinde olduğu gibi, birbirinden ayrı ve dolanık şekildeki bu hareketlerin toplamı davranışın tümünü yine de açıklayamaz. Böylesi bir sistemde davranış modeli, tıpkı Poincaré'in matematiksel çarpışan parçacıkları gibi, ilişki ağını da içeren endojen ve ekzojen bilgi kümelerinin sunduğu çok boyutlu bir görüntü ile anlaşılabilir. Postill'in etnografik sunumunda görüldüğü üzere, yeni medyanın sosyal hareketlerde yarattığı çevrimiçi katılım yoğunluğuna ve mesaj frekansına odaklanan çalışmalar iyimser bir tablo çizerken; çevrimdışı katılım formlarına, sürdürülebilirliğe ve psikolojik detaylara odaklanan çalışmalar kötümser sonuçları vurgulamaktadır. Oysaki kompleks adaptif sistem, iyimser ve kötümser yaklaşımların vurguladığı çatışmaları bir sorun olarak görmez, karmaşık etkileşimler zincirinin bir sonucu olarak değerlendirir, yeni bir davranış modeli olarak benimser ve özel değerini öğrenmek için çaba harcanmasını önerir. Dolayısıyla, yeni medyanın kompleks adaptif bir sistem olması gerçeği, günümüzde medyaya dayanmayan hiçbir hareketin artık olmadığı söylemi ve sosyal hareketlerin farklı medya kalıpları tarafından karakterize edildiği tezi (Bennett, 2003) göstermektedir ki, yeni medya ve sosyal hareketlere dair kesin genellemelerin desteklenmesi oldukça zordur. Anderson (2011) da benzer olarak, kitle iletişim araçlarının ve izleyicilerinin parçalanması ve yeni dijital iletişim formatlarının çoğalmasıyla, farklı medya küreleri etrafında keskin sınırların

çizilmesinin zor olduğunu vurgulamakta ve kolektif eylem hareketlerinin medya ile ilişkisinin konudan konuya önemli ölçüde değiştiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, yeni medyanın kolektif sosyal hareketlerin altında yatan toplumsal, iletişimsel, psikolojik ve ideolojik dinamiklere olan etkisini teknik ve kuramsal boyuttaki açıklamalarla ortaya koymaktadır. Makalenin içeriği çağdaş toplumda bireyin kolektif veya bireyci ağlara katılmasını sağlayan algı ve güdüler, yeni tür aktivizm modeli olarak ortaya konulan pasif dijital katılım ile aktif katılım arasındaki tartışmalar ve dijital kolektif sosyal hareketlerdeki önemli paradoksları kuramsal bazda tartışmaktadır. Dolayısıyla kolektif sosyal hareketlerin ve yeni medyanın kompleks adaptif bir sistem olması gerçeğinden hareketle, ilişkiye dair literatür taramasının kapsamı oldukça geniş tutulmuş, tüm yaklaşımlar nesnel şekilde kategorize edilmiş ve yeni bakış açısı yaratabilmek için yorumlar getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada yeni medya sosyal aktivist hareketler arasındaki bağ literatür eşliğinde tartışmaya açılmıştır.

Sosyal Hareketler ve Yeni Medya Destekli Aktivizm Üzerine Tartışmalar

Sosyal kolektif hareketler, kolektif aktörlerin çıkarlarını, seslerini ve eleştirilerini ifade ettiği, toplumsal ve küresel sorunlara çözüm önerileri geliştirdiği veya sosyal, politik, ekonomik veya çevresel değişimi canlandırmak için giriştiği örgütsel bir çabadır (Thompson, Hickey & Thompson, 2016). Bu çaba, kolektif meydan okuma, ortak amaç, sosyal dayanışma ve sürekli etkileşim gibi dört temel özelliğe ve protesto, toplanma, dilekçe, karşı eğitim, lobcilik, abluka, gönüllü koruma ve yeniden canlandırma gibi (Edelman, 2001) etkin hareketlere sahiptir. Bunun yanı sıra literatürde sosyal hareketlerin temel özelliklerine ve hareket yapılarına ilişkin farklı veya eleştirel fikirler de bulunmaktadır. Bu farklı fikirler yeni medya ile aktivizm arasındaki iyimser ve kötümser yaklaşımların kökenini oluşturduğundan dikkatle incelenmelidir.

Della Porta ve Mosca (2007), aktivistlerin çatışma halinde olunan ve açıkça tanımlanmış ideolojik rakiplerin olması gerektiğini, kolektif kimliği ve çıkarları dayatmak, paylaşmak ve sürdürmek için eylemlerde bulunma zorunluğunu ve bunlar için gayri resmi ağlar yaratması gerektiğini temel özellikler olarak aktarmaktadır.

Kolektif eylem teorisi ise (Olson, 1971) ortak bir hedefe ulaşmak için çeşitli sosyal grupların ortak sorunda buluşmasını, ortak çıkarlar yaratmasını ve özgün kolektif hareket eğilimleriyle öne çıkmasını temel özellikler olarak görmektedir. Benzer temel

özellikleri vurgulayan çalışmaların (Thompson, Hickey & Thompson, 2016) dışında, Huntington (1993) çağdaş aktivizmin tarihsel arka planına dayanarak, politika ve ideolojinin de aktivizmin temel özellikleri arasında olduğunu savunmaktadır.

Benzer şekilde, Della Porta ve Kriesi (1999) toplumsal kolektif hareketlerin temel özellikleri olarak, kolektif politik zihniyeti, ideolojik çerçeveyi ve sınırları net olmayan bir üyelik biçimine sahip olmasını gösterir. Bu fikir, aktivist hareketlerin egemen devletlerin gelişmesinden bu yana sosyo-politik ortamın önemli bir bileşeni olduğu anlayışıyla ve bu hareketlerin devletlerin siyasal ortam özelliklerine göre farklı aralıklarda ve farklı derecelerde kullanıldığı gerçeğiyle (Caren, 2007) oldukça uyumludur.

Tarihsel arka plandan bakıldığında da sosyal hareketlerdeki politik ve ideolojik temel özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Özellikle Fransız Devrimi'nin bir sonucu olarak başlayan ve 19. yüzyılda başta imparatorluklar olmak üzere yönetim biçimlerini tehdit eden 'Demokratik Dalgı' adı verilen milliyetçi ve sosyal protestolar, çağdaş aktivizmin bu temel özelliklerini belirginleştirdiği önemli gelişmelerdir (Huntington, 1993).

Bu politik, felsefi ve ideolojik temelli gelişmelerin en önemli kazanımı şüphesiz siyasal katılımın aristokrat veya soylu kesimden olağan kitlelere indirilmesidir (Buechler, 1995). Bu kazanımın verdiği güç ve dönemin demokrasi dalgasıyla yükselen sosyal protestoları meşrulaştırma akımı sonucunda, reaya ve kitleler vatandaş haline gelmiş, kanunsuz veya vigilant hareketler daha meşru olan çağdaş bir aktivist forma bürünmüş ve yeni hakların kazanılması için toplumda aktif bir eylem bilinci yaratılmıştır. Dolayısıyla klasik toplumsal hareket teorilerinin vurguladığı, bireyleri sadece yerleşik düzene karşı isyan etmeye motive etme anlayışı (Huntington, 1993) çağdaş kolektif sosyal hareket yaklaşımların vurguladığı özgür, politik ve ideolojik kazanımlarla dönüşerek yaratıcı kolektif kimlikler yaratan, sınırları aşırp ulus ötesi destekler arayan ve politik baskıları arkasına alarak eylemler düzenleyen (Caren, 2007) bir anlayışa kavuşmuştur.

Fransız devrimi sonrası ortaya çıkan çağdaş sosyal hareket anlayışının erken dönemlerinde yeni politika yapıcılar ve ideoloji liderleri ön plana çıkarken, daha geç dönemlerde yani bugüne gelindiğinde, medya etkisi ve aktivist katılımcıların dönüşen rolleri önem kazanmıştır. Bunun nedeni olarak, kolektif sosyal hareketlerin toplumsal değişimi yaratması için yüksek etkileşimli faaliyetlere dayanması ve özellikle internet tabanlı medya ve bağlantılı teknolojik ilerlemelerin sosyal değişimi daha da ileriye götürecek çok önemli fırsatlar barındırması gösterilebilir.

Teknolojik kapasitenin yarattığı devrimsel nitelikteki fırsatlar, başta politika ve ideoloji olmak üzere sosyal hareketlerin tüm temel özelliklerini güçlendirip yayılım gücünü homojenleştirirken, aynı zamanda da bu süreç sonunda oluşan yüksek etkileşim ile birlikte tüm temel özellikler, aktivist katılımcıların özellikleriyle harmanlanarak dönüşmektedir. Böylece, çağdaş sosyal hareketin erken döneminde önemli olan, politika yapıcılarının ve ideoloji liderlerinin sürükleyici gücü yerini, günümüzde, sosyal ağlardaki kitlesel eğilimlere (hashtag, tracking), akımlara (mention, trendtopic) ve yeni tür sosyo-dijital fenomen adı verilen entelektüellere bırakmıştır. Kuramsal ve tarihsel olarak bu dönüşüm aslında çok da karmaşık değildir. Çünkü yeni medya da tıpkı yazının, kâğıdın veya matbaanın icadı gibi bilinç düzeyinde değişime ilham veren bir medyadır (McLuhan, 2007). Bu tür gelişmelerde süreç, önce bireysel ve sosyal zihinsel alanın yeniden oluşturulmasıyla başlar daha sonra ise 'Döneminin Yeni Öznesini' (Marcuse, 1965, pp. 52-53) yaratacak olan bilinçteki radikal değişimle devam eder.

Medya alanındaki tüm gelişmelerin, diğer gelişmelerin ötesinde sadece içeriği değil tüm çevreyi bir kozmik zar (noosfer) gibi sardığını aktaran Chardin'in (1959) yaklaşımını dikkate alarak, günümüzde de yeni özneleri yaratan asıl gücün medyaya gömülü olan sosyo-dijital beyin olduğu iddia edilebilir. Bu iddia Jacques Barzun'un (1959) 'Akıllı Ev' olarak tanımladığı ve detaylandığı gerçeklerle uyumludur.

Bugün yeni medyanın sosyal ağlar, bulut bilişim, nesnelerin interneti, büyük veri ve yapay zekâ gibi gelişmelerle yükseldiği göz önüne alınırsa, sosyo-dijital beynin teknik olarak mümkün olduğu net olarak söylenebilir. Fakat unutulmamalıdır ki, bu durum sadece yeni medya özelinde değil aslında medyanın tüm gelişmelerinde yaşanmıştır. Örneğin, Platon'un Phaidros Dyaloglarında geçtiği üzere (Platon, 1996), Thoth, Firavun ve Sokrates üçlüsünün yazının icadı üzerindeki tartışmalarında da üst bir aklın ortaya çıkışı ve insanın üst bilişsel (metacognitive) dönüşümü vurgulanır. Bu üst akıl oluşumu ve insanın üst bilişsel hâkimiyeti üzerindeki dönüşümler kâğıdın ve matbaanın icadındaki tarihsel detaylarda da net olarak görülebilir (McLuhan, 2007; Poe, 2014).

Medya ile ilgili her gelişmenin semboller ve psikoloji üzerindeki ağır etkisi ve sonuçları konusu, bu çalışmanın kapsamını aşan bir alandır. Bu nedenle medyanın semboller ve yansıtıcı araçlar üzerindeki etkisinden hareketle yeni anlamlandırma pratiklerine ve sosyal hareketler üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır. Bu odaklanma sonucunda yeni medya ile sosyal hareketler arasındaki ilişkinin iki farklı bakış açısıyla

ele alındığı görülmektedir. Bu bakış açıları ile sunulan detaylara bakıldığında, yeni medya ile sosyal hareketler arasında birbirine zıt birçok görüşün olduğu anlaşılmaktadır. Siber aktivist biçimlerinin günümüzde kalıcı sonuçlar yaratamamasının altında yatan psikolojik, sosyolojik, politik ve teknik nedenlerin açıklamaları sosyal hareketlerdeki medya planlamasına önemli katkılar sunabilmektedir.

Tekno-Taraftarlar ve 'Media Carta' Yaklaşımı

Aktivizm, sadece toplumsal ve siyasal bir eylem biçimi değil (Tarrow, 2011); eylemlerin öncesi, anı ve sonrası için yapılan holistik bir stratejik planlama ve bilişsel bir eylem sürecidir. Bilgi iletişim teknolojilerinin aktivizm kavramı için bu kadar önemli ve tamamlayıcı bir role sahip olmasının kökeninde de bu bilişsel eylem süreci yatmaktadır. Teknoloji destekli bilişsel eylem sürecine odaklanan ve aktivizm ile yeni medya arasındaki ilişkiye iyimser olarak yaklaşan tekno-taraftarlar, özellikle Lohmann'ın Enformasyon Çağlayan Modelini ve Opp'un Yapısal-Bilişsel Modelini öne çıkararak teknolojinin sosyal protestolar üzerindeki yeni ve özel bağlantılarına dikkat çekmektedir (Sandoval-Almazan & Gil-Garcia, 2014). Özellikle yeni medyanın fikirleri dile getirmede, sosyal hareketler düzenlemede ve olayları teşvik etmede sağladığı olanaklar ve potansiyeller yeni medyanın politik katılım üzerindeki potansiyel etkisini tutarlı bir şekilde göstermiştir (Vesnic-Alujević, 2012). Bu iyimser ve teknik odaklı bakış açısı, internetin yükselişiyle birlikte gerçekleşen, 1999 Seattle Savaşı, 2004 Ukrayna Turuncu Devrimi, 2010 Arap Baharı Eylemleri ve WikiLeaks açıklamaları, 2011 Wall Street'i İşgal Et Eylemleri, 2012 Kony Hareketi ve Ice Bucket Challenge gibi sosyal ve siyasal aktivist eylemler sonrasında (Beckett & Ball, 2011; DiGrazia, 2014; Donguines, 2014; Meikle, 2014) daha geniş kabul görmüştür.

Tekno-taraftar bakış açısının en belirgin özelliği, bütün olayları teknolojinin teknik özellikleriyle ve fonksiyonel faydalarıyla açıklamaya çalışmasıdır. Sosyal inovasyon yaklaşımı ile paralel bir çizgide ilerleyen bu bakış açısına göre, teknik altyapı nedenleri oluştururken, fonksiyonel fayda ve kullanım davranışları ise süreçleri temsil etmektedir. Dolayısıyla bu bakış açısı yeni medyayı, sosyal hareketleri yaratan sosyal bağlam, politik amaç ve eylemsel duruş arasındaki yeni kesişme noktası (Carty & Onyett, 2006) olarak görmektedir. Tekno-eleştircilerinde aynı fikirde olduğu bu kesişme noktasında teknoloji, tıpkı tümevarım anlayışındaki gibi, önce merkezden çevreye doğru fonksiyonel fayda ile günlük uygulamalara yerleşir daha sonra yeni kullanım şekilleri ve ağsal sosyal meşrulaştırma yoluyla ihtiyaçların, amaçların,

fikirlerin ve eylemlerin yaratılma pratiklerini dönüştürür. Diğer deyişle, mobilite, gelişmiş arayüz ve multimedya destekli altyapı sonucunda önce kullanım pratikleri ve medya okuryazarlığı dönüşür daha sonra iletişimdeki tipografik ve fonetik anlamlandırma pratikleri dönüşmeye başlar. Bu dönüşüm, McLuhan'ın *Gutenberg Galaksisi* (2007) adlı eserinde ayrıntılı ve mükemmel şekilde vurguladığı üzere, sadece anlık davranışları değil uzun dönemli eylem güdüsünü de etkiler.

Erken dönem tekno-taraftar bakış açısında yeni medyanın sosyal hareketler için yeni bir kesişme noktası olmasının temel nedeni farklı dijital protokollerin birleşmesi gösterilmektedir. Öne sürülen bu fikrin destek noktaları internetin tarihsel gelişiminde görülebilir. İnternet protokolü (IPS) ilk zamanlar tek başına oldukça sınırlı bir iletişim sunarken zamanla posta protokolleriyle (POP ve SMTP) veya Telnet ve internet aktarmalı sohbet protokolleriyle (IRC) çok yönlü bir iletişim sağlamıştır. IMAP adlı protokol devreye girdiğinde ise posta ve sohbet iletişimleri internete bağlı tüm cihazlara otomatik senkronize olmaya başlamış, iletişimdeki merkezileşme yıkılmış ve dağıtık bir modelin önü açılmıştır. İlerleyen zamanda Usenet protokolüyle iletişim artık kitleler halinde ve haber grupları olarak gerçekleşebilecek yazılım altyapısına kavuşmuştur. Nihayet bu altyapılar üzerinde, köprülü metin aktarım protokolü (http), küresel web protokolü (www) ve web işaretleme dilleri (html, asp, php, vb.) birleşerek iletişim sistemine gelişmiş arayüzler ve multimedya destekler sunmuştur (Kim & Chen, 2015). Yazılım temelli bu gelişmeler Moore Yasasına uyumlu olarak donanım teknolojilerindeki ucuzlamayla birleştiğinde ve telefon veya tablet gibi taşınabilir cihazlara sığdırıldığında iletişim artık eşzamanlı ve sürekli hale gelmiştir. Bu noktada temel motivasyon iletişimdeki zaman, mekan, araç, içerik, hız ve koşul sınırlarının olağanüstü derecede esneyebilmesi ve önemli avantajlar sunmasıdır. Bu gelişmeler ışığında bakıldığında, yeni medyanın sosyal hareketler için yeni bir kesişme noktası olmasının temel dayanağının yeni medyanın altyapı olarak sunduğu olağanüstü potansiyel ve avantajlar olduğu söylenebilir.

Tekno-taraftarlar için, bire-bir, bire-çok ve çoktan çoğa gibi çeşitli etkileşim biçimlerini sağlayan protokollerin yakınsak teknolojilerle tek bir cihaz veya platformda toplanabilmesi (Kim & Chen, 2015) şüphesiz eylemsel bir üstünlük potansiyeli olarak yansıtacaktır. Bu ağ yapılarında sunulan teknik ve fonksiyonel faydaların aslında sosyal hareketlerin ideolojik altyapısındaki çok merkezlilik, özgürlük, bağlantısızlık, işbirlikçilik ve ulaşılabilirlik gibi (Tarrow, 2011) idealist kavramları doğrudan desteklemesi çok önemli bir ayrıntıdır. Örneğin, bütünleşik protokoller ve yakınsak

teknolojilerin dağıtık kurgusu olan yeni medya platformları, başta hükümetler olmak üzere, güç merkezleri tarafından kontrolü çok zor yapılar olduğu için aktivist hareketlere açık, bağlantısız ve özgür platformlar sunabilmektedir. Birçok düğüm (node) ve bağlantı noktasına (hub) sahip olan böylesine bir ağda ulusal veya uluslararası bir güç merkezinin hamlesi sonucu bazı düğüm ve bağlantı noktaları engellense dahi ağ etkileşimi tamamen kesilememekte ve çok merkezli protesto yapıları devam edebilmektedir. Merkezi olmayan ve anonim sosyal aktiviteleri destekleyen böylesi bir ağ modelinde, geniş çaplı bir iletişimin sansürlenmesi imkânsızdır. Bunun yanı sıra, geleneksel medya yapısındaki Weberci kurumsal yayıncılık anlayışının bürokratik, teknolojik ve ekonomik bariyerlerinden uzak yeni medya ortamı hem ucuz hem de kendi kendine yayın izni verdiği için ulaşılabilir ve işbirlikçi bir açık kamusal alan olarak kabul edilebilir. Bu açık kamusal alanda kullanıcılar hem anonim hem de gerçek kimlikler yaratarak kamusal, sosyal ve psikolojik baskıları yönetme şansı bulmaktadır. Böylece sosyal hareketlerle ortaya koyulan eylemler, fikirler ve direniş hikâyeleri hem kolayca, hızla ve küresel olarak yayılmakta hem de sosyal ağlardaki meşrulaştırıcı güç ve medya taktikleriyle bulaşıcı bir etkiye sahip olmaktadır.

Son dönem tekno-taraftar, yeni medyanın teknik altyapı, kolay iletişim, hızlı ve geniş organizasyon, bilgi paylaşımı, ulaşılabilirlik, mobilite ve uzaktan katılım gibi (Ayres, 1999) fonksiyonel faydalarına değil; medya okuryazarlık eğilimleri, kullanım davranışları ve anlamlandırma pratiklerinin aktivist davranışlar ve hareket biçimleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır (Arquilla & Ronfeldt, 2001; Bennett & Segerberg, 2012; Fuchs, 2014). Şüphesiz ki bunun nedeni, hem yeni medyanın sosyal hareketler üzerindeki etkileri çok daha belirgin ve örnekler çok daha fazladır hem de kitleleri birleştiren platformlar çok daha fazla ve çeşitlidir.

Artık, 1999 yılında gerçekleşen Seattle Savaşı adlı eylemlerde canlı bilgiler üreten ve kolektif muhabirlik fırsatı sunan Indymedia gibi dijital haber merkezi platformu (www.indymedia.org) ötesinde çok daha gelişmiş, fazla ve çeşitli platform mevcuttur. Hatta 'Hactivism' çatısı altında değerlendirilen Anonymous, Wikileaks ve LulzSec gibi interneti sosyal hareketin merkezine alan platformlar yüksek etki düzeyine ulaşarak, siyasilerden spor dünyasına, sanatçılardan iş adamlarına kadar birçok güç merkezini hiç olmadığı kadar baskı altına alabilmiştir. Günümüzde birçok farklı yeni medya platformu ve kullanım pratiği, yeni dijital aktivizm türleri yaratarak demokratikleşmeye büyük katkıda bulunmakta ve halkın kendisini ifade etmesi için gelişmiş fırsatlar sunmaktadır.

Son dönem tekno-taraftarların 'Medya Demokrasisi' olarak adlandırdığı bu söylem anti-ticari ajans Adbusters (www.adbusters.org) ortaklığıyla yaratılan 'Media-Carta' gibi önemli bir yaklaşıma ve değerli bir sosyal meme (mim) dönüşmüştür (Lasn, 1999). Bu fikir yeni medyanın politik bilgi toplama, politika yapma, tartışma ve muhalif eylemler gerçekleştirme gibi demokratik uygulamaları geliştirdiği fikrini sembolleştirmektedir.

Yeni medyayı medya demokrasisinin en önemli merkezi olarak gören ve sosyal hareketlerin önlemez yükselişi için eşsiz bir platform olduğunu aktaran tekno-taraftar cephe bu iddiasını, yeni dijital aktivizm türlerinin ortaya çıkmasıyla ve gerçekleştirdiği eylemlerin sansasyonel etkiler yaratabilmesiyle desteklemektedir. Aslında 20-25 yıllık bir geçmişe sahip olan ağ tabanlı bir medyanın oldukça çeşitli ve farklı seviyelerde etkilere sahip aktivizm türleri geliştirmesi gerçekten de takdire şayan ve ilgi çekicidir. Bu çalışmada siber aktivizm şemsiyesi altında birçok dijital aktivizm türü ve mücadele şekliyle karşılaşılmıştır. Orijinal isimleriyle clicktivism, netactivism, smartmob (akıllı çeteler), cyberdisobedience (siber itaatsizlik), hacktivism, cybervigilantism, netwar ve cyberterrorism gibi birçok siber aktivizm türü altında milyonlarca insan farklı eylemlerle pasif ve aktif sosyal hareketler gerçekleştirmektedir. Literatür taramasında keşfedilen bir gerçek var ki, siber aktivizm türleriyle ilgili bir tipoloji yapılmadığından bu konuyu ele alan çalışmalar maalesef orijinal eserlerde bahsedilen temel özellikleri ya barındırmamakta ya da kavramlar birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bu çalışmada siber aktivizm türleri arasında bir derecelendirme yaparak literatüre katkıda bulunma fırsatı yakalanmış ve türler arasındaki geçişi sağlayan farklar yorumlanmaya çalışılmıştır (Şekil 1).

Siber aktivizm türleriyle ilgili hazırlanan derecelendirmenin temel sınıflandırma mantığı, pasif aktivist eylemlerden aktif olanlara doğru bir sınıflandırmadır. Literatürde de benzer bir sınıflandırma anlayışı olmakla birlikte farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. Pasif ve aktif, yumuşak ve sert, düşük ve yüksek riskli (Corning & Meyers, 2002), konvansiyonel ve olağandışı gibi isimlendirmeler farklı olsa da yorumlar son derece benzerdir. Kolektif sosyal harekette bulunmayla ilgili bu derecelendirme ve seviyeler, özellikle risk faktörü ile etkileşim ve hareketlilik özelliklerini (Corning & Meyers, 2002, pp. 701-703)) öne çıkararak, bireyin sosyo-politik problem çözme katılımındaki değişken yönelimleri olduğunu vurgulamaktadır.

Tipolojide de vurgulandığı üzere sosyo-politik sorunlarla ilgili haberleri okumak, beğenmek, paylaşmak ve tartışmak gibi davranışlardan dilekçe toplama ve taraftar

toplamaya; sivil itaatsizliği teşvik edip hareket çevresi yaratmaktan siber sistemlere saldırıp gizli bilgileri ifşa etmeye kadar çeşitli eylemler ve sayısız yönelim biçimleri vardır. Fakat özellikle bu tür ve yönelim biçimleri arasında clicktivizm ve sosyal medya aktivizmi ile ilgili çok daha fazla detaya odaklanılmıştır. Çünkü bunlar hakkında en fazla tartışmanın olduğu iki siber aktivizm türüdür.

Clicktivizm ve sosyal medya aktivizmi temel olarak, sosyo-politik bir içeriği desteklemek için beğenmek, etiketlemek ve paylaşmak, profil resmini değiştirmek, dilekçe imzalamak gibi düşük riskli çevrimiçi eylemleri ve yönelimleri içerir (Lee & Hsieh, 2013). Çevrimdışı aktiviteyle etkileşime girmeyen bu tür eylemler çoğunlukla bir tıklama kadar basitleştirildiğinden dolayı clicktivizm olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacağı üzere, clicktivizm ve sosyal medya aktivizmi geniş şekilde eleştirilmesine ve tembel aktivizm olarak tartışılmasına rağmen ileri seviye aktivist yönelimler için hem tetikleyici, kolaylaştırıcı ve destekleyici hem de değişimi etkileme yeteneği ve hazzını (Bandura, 1994) geliştirici etkilere sahiptir.

Clicktivist bir kitle, yeni medyanın gücünü arkasına alarak ana akım medyanın hızını ve kapsamını aşabilir ve sosyo-politik aktivist söylemlerin yayılma, küresel seferberlik desteği oluşturma, gündem yaratma ve kamuoyu oluşturma gibi iletişim sorunlarına önemli desteklerde bulunabilir (Whelan, 2011). Ayrıca sosyal ağlardaki bu pasif ve önceden planlanmamış spontane direniş ve destekler, sosyal harekete, güçlü bir imaj ve meşruluk yaratmasının yanı sıra gündem yönetimini ve katılımı kolaylaştıran bulaşıcı davranışlar ve içerikler sunabilir (Azab, 2012). Dolayısıyla, sosyal ağ platformları üzerinde gerçekleşen bu düşük riskli aktivist eylem akımı aslında toplu eyleme katılım hissi, politik bilgi edinimi (Bennett & Segerberg, 2012, p. 750) ve pozitif sosyal algı gibi temel sosyo-psikolojik faktörleri etkilediğinden, aktivist adayları için harika bir laboratuvar ve gelişme ortamıdır. Bu ortamda birey, çoklu sosyo-politik konularla ilgilenerken (Bennett, 2003) hem potansiyelini geliştirir hem de aktivist kimliğini bulması ve yaratması için daha güvenli ve düşük riskli imkânlar bulur.

Çok sınırlı bir kaynakta slacktivizmin bir türü olarak görülen sosyal aktivizm veya netaktivizm ise (Whelan, 2011, McPhillips, 2006), clicktivizm ile benzer taktiklere ve faydalara sahip olsa da direniş ve mücadele yönünden spontane değil daha planlıdır. Sosyal aktivizm ile clicktivizm arasındaki en önemli fark, temel aktivist kimliğin

oluşmaya başlaması olarak görülmektedir. Buna dair en önemli ipucu, bireyin çoklu sosyo-politik konuları desteklemesine rağmen belirli temalara çok daha fazla odaklanması ve gerçek kimliğiyle yaptığı istikrarlı paylaşımlarıdır (McPhilips, 2006).

Sosyal aktivizmi clicktivizmden ayıran bir diğer önemli nokta ise, mücadeleyi temsil eden söylemler yaratma, alıntıları vurgulama, içerik üretme ve bu öznel söylemleri yayma arzudur (Whelan, 2011). Bu davranış, düşük riskli bir ortamda aktivist kimliği geliştirme eğilimi olarak yorumlanabilir.

Clicktivizm ve sosyal aktivizm gibi pasif aktivist türlerinden ayrılan akıllı çeteler (smartmob) ve siber itaatsizlerde (cyberdisobedience) öne çıkan ayırt edici faktör, eylemcilerin mücadele organizasyonlarına üye olması ve oyun kurucu olarak işbirlikçi yeni mücadele ağları yaratabilme arzularıdır (Carty & Onyett, 2006). Dijital kolektif çete ittifakı olarak tanımlanan smartmob yani akıllı çete kavramı, daha ileri siber aktivizm türleri için organize olma ve aktivist kimliği geliştirme laboratuvarları olarak incelenmelidir. Çünkü nispeten etki düzeyi az olan eylemler yapmalarına rağmen çok sık ve planlı şekilde gerçekleşen akıllı çete eylemleri daha ileri eylemler için büyük önem taşımaktadır. Akıllı çeteler özellikle toplumsal hareketlerin ulus ötesi düzeyde örgütlenmesinde büyük etkisi olan Sousveillance adı verilen taktikleri gerçekleştirmek için önemli ağ inşacılarını ve liderlerini barındırır (Arquilla & Ronfeldt, 2001). Akıllı çeteler altında yapılan sosyal ve barışçıl aktivist eylemler çok seri ve sayıca fazla olmasına rağmen siber itaatsizlik eylemleri kadar etki düzeyine sahip değildir.

Dünya siyasi aktivist deneyiminin bir parçası olarak sivil itaatsizliğin sanal dünya gerçekleriyle birleşmesiyle birlikte yeni ve etkili siber itaatsizlik biçimleri ortaya çıkmıştır. Geleneksel ve siber sivil itaatsizlik biçimleri, reddedilen sosyal politikaları servis eden yolları kapatma, çalışanları engelleme ve politikayı işlevsiz hale getirmeyi hedefleyen şiddet içermeyen doğrudan eylemlerdir (Delmas, 2018). Örneğin, geleneksel anlamda yerel veya ulusal konulara duyarlı halkın termik veya hidroelektrik santrallere veya maden ocaklarına karşı yapılan yol kesme gibi itaatsizlik eylemleri, günümüzde, siber anlamda da ilgili şirket veya hükümet programlarını yürüten yayın organlarına karşı engelleyici ve aksatıcı itaatsizlik eylemleri olarak devam edebilmektedir.

Zapatista olayına karşı Electronic Disturbance Theater tarafından geliştirilen FloodNet adlı program ile Meksika Hükümet sisteminin işlevsiz hale getirilmesi, McDonald's Küresel Eylem Günü, Adbuster ve Greenpeace tarafından düzenlenen

Coca-Cola karşıtı cokespotlight.org çalışması ve Nike Anti-Sweatshop eylemleri önemli siber itaatsizlik eylemlerdir. Fakat bu gibi eylemler teknik bilgi eksikliğinden kaynaklı yanlış yorumlamalar nedeniyle siber vigilant ve hack aktivizmiyle karıştırıldığından ayırt edici faktörlerini vurgulamak gerekmektedir.

Siber vigilant ve hacktivism eylemleri temel olarak örgütlenmiş bilgisayar uzmanlarının şahsi, kurum veya kuruluş sunucularına sızma ve sunuculardaki bilgileri silme, değiştirme, şifreleme, paylaşma veya taşıma yoluyla baskı aracına çevirmesidir. Fakat siber itaatsizlikte sisteme atak yapanlar bilgisayar uzmanları değil, bir bilgisayar uzmanının geliştirdiği aracı yazılımı kullanan yığın (swarm) sosyal kitledir. Ayrıca bu atakta, sadece swarm adı verilen teknikle sistemi kilitleyen yığın mesajlar (flood) gönderilir ve sisteme sızma veya bilgileri manipüle gerçekleşmez. Uyguladıkları teknikler ve barışçıl vurguları nedeniyle siber itaatsizlik eylemleri siber ghandinizm olarak da adlandırılır ve bu önemli ayırt edici özelliğe dikkat edilmelidir.

Nasıl ki siber itaatsizlikte ghandizm anlayışı temel felsefi biçimlendirici ise siber vigilantizm anlayışında da Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* ilhamı temel biçimlendirici olarak belirlemektedir. Bu cesur yenedünya, insanları özgür şekilde birleştirecek, topyekûn mücadeleyi mümkün kılacak, hükümet veya ulus ötesi hegemonya kontrolünü kaldıracak (Delmas, 2018) yeni araçlara muhtaçtır ve siber vigilant aktivist hareketler bunu mümkün kılacak yolları yaratma hedefindedir. Bu görüşü destekleyecek en önemli ayrıntı, siber vigilant aktivistlerin kendilerini, William Gibson'ın 'yabancılaştırılmış, toplumun kenarına itilmiş ve kapatılmış marjinal aydınlık' bir tip yani arketipsel cyberpunk olarak (Arquilla & Ronfeldt, 2001) görmeleri gösterilebilir. Geleneksel güç yapılarına ve yaptırımlarına karşı yeni yollar yaratarak aşmaya çalışan bu aktivizm türü kendisini birçok önemli eylemde gösterebilmiştir.

Tüketim ekonomisine karşı yeni yönelimlerin yaratılması (freecycle.org), anonim proxy desteği sunularak hükümetlerin internet sansürlerinin aşılması (Çin Hükümeti Vakası), ücretli yayınların ücretsiz olarak dağıtılması (JStore Olayı), stratejik içerikler ve yazılımlarla ilgili sansür, engel ve içerik şifrelemelerinin aşılması (Telecomix Yazılımları) siber vigilant hareketlerin mücadele tekniklerine de ışık tutmaktadır. Yarı kapalı organizasyon biçimlerine sahip olan siber vigilant hareketlerin daha gri bir alanı olarak beliren hacktivism, vigilantlara göre çok daha örgütlü ve kapalı organizasyonlara sahiptir.

Vigilant hareketlerde temel motivasyon, sosyal adaletsizliğin çözümü ve gelişmişlik uçurumunun kapanması için varlıkların bozulması ve yok edilmesi değil baskıyla veya çeşitli tekniklerle bölüşülmesi ve paylaşılmasıdır. Bu motivasyon yerine getirilirken vigilanter, kanuni yetki olmadan, sosyal ve bireysel fikirlere dayalı ve intikamdan bağımsız şekilde çalışmaktadır. Fakat hacktivism, kapalı bir örgüt yapısı ve (nispi olarak) radikal bir ideoloji şemsiyesinde, lidersiz fakat öncü ideolojik fikirlere dayalı ve intikam hissini temel motivasyon veya strateji olarak kullanan yıkıcı bir mücadele şeklidir. Hacktivism örnekleri, teknikleri, görselleri ve medya demeçleri analiz edildiğinde, yıkıcı stratejisinin altında geleneksel güç merkezlerine karşı simetrik bir gücün yaratılabileceği mesajı görülebilir.

Son olarak siber aktivizmin karanlık ve oldukça eleştirilen biçimleri olan netwars ve siber terörizm, doğrudan bir aktivizm kavramı olmamakla birlikte aktivizm hareketlerinde de görülen kapalı ve gizli örgüt yapılarına sahip ve yasadışı bir siber aktivizm mücadelesidir. Bir düşünce kuruluşu olan RAND Corporation (www.rand.org) tarafından ortaya atılan netwar kavramı (Arquilla & Ronfeldt, 1996), hacktivist organizasyonların aksine, kurumsallaşmış ve yüksek hiyerarşiye dayalı merkezi kanallara göre hareket eden bir yapıya sahiptir. Richard Hunter tarafından da 'Network Army' olarak tanımlanan netwar yapılarında siber terörizm yapıları gibi çok resmi ve belirgin bir liderlik yapısı yoktur ve hücre yapısıyla mücadele ederler (Arquilla & Ronfeldt, 2001). Casusluk ve sabotaj gibi militarist eylemlerle özdeşleştirilen bu kavram aslında antagonist bir çerçeve gibi toplum ile egemen güçler arasındaki içsel güçlü çatışmayı ve savaşı eylemleştirir.

Genel ideolojilerden ziyade özelleştirilmiş doktrinlere dayalı olarak geliştirilen netwar siber karşı savaş taktikleri, kaynakları ele geçirmekten ziyade bölgeleri kontrol etme ve proaktif eylemler için akışı izleme üzerine odaklanmıştır. Bu yönüyle hem hacktivism hem de siber terörizmden kesin olarak ayrılan netwar, proaktif akış bilgileriyle, egemen gücün sosyo-politik hamlesini daha önceden keşfeder ve karşı mücadeleler geliştirebilecek zaman yaratabilir. Karşı güçlerin düşük yoğunluklu çatışmaların ötesi olan siber terörizm, doktrinlerden ziyade liderler ışığında eylemler yürüten, yıkıcı ve aşırı illegal bir mücadele şeklidir (Arquilla & Ronfeldt, 2001). İsrail ve ABD'nin Filistin politikalarına karşı özellikle havayolu şirketlerini ve kamu kurumlarını hedefleyen Cyber-Jihad eylemleri ve Yugoslavya iç savaşında NATO ve BM güvenlik yazılımlarına saldıran ve Hollanda askeri arşivlerinde bulunan soykırım görüntülerini medyaya sızdıran siber terörizm eylemleri aktivist bir eylem parçası olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak tekno-taraftarlar, yeni medyayı kompleks adaptif bir sistem olarak görmekte ve SPIN tipi kaotik bir ağ potansiyeli taşıdığını hatırlatarak hem önemli avantajlar yaratacağını hem de yeni tür siber aktivizm türleri oluşturacağını iddia etmektedir. Bu teknik özelliklerinden dolayı katılımcılar, zaman, mekan, kanun ve kimlik sınırlarını aşarak, kolektif eylemler için toplanma, protesto organize etme ve karşı mücadele yaratma kapasitelerini esnek risk ortamları üzerinde sınavabilmekte ve geliştirebilmektedir. Böylece yeni medya, ana akım medyanın politik veya ticari kaygıları nedeniyle dikkatini çekemeyen hareketlerin (Azab, 2012) ve ötekileştirilmiş kesimlerin önemli bir platformu haline gelir. Sosyal hareketlerin yönünü ve işleyişini geri dönülemez şekilde değiştiren yeni medya haber atlatma, açık içerik, açık katılım, ulus ötesi lobicilik, meşrulaştırma, çoklu sosyal konulara katılım olmak üzere aktivizmin ihtiyacı olan demokratik uygulamaları olağanüstü şekilde desteklemektedir (Ayers & Maccaughey, 2003). Tekno-taraftarların yeni medyanın teknik faydalarına dayandırdığı bu demokratik kolaylıklar aslında öz olarak, Bandura (1994) tarafından sıklıkla vurgulanan bireyin değişimi etkileme yeteneğini, arzusunu ve inancını şekillendirmesinden kaynaklanmaktadır.

Bireyin değişimi etkileme yeteneği, arzusu ve inancı, yeni medyanın sağladığı faydalar ile etkileşime geçerek sırasıyla toplu eylem katılımı için politik bilgiyi artırır, etkinlik algılarını geliştirir, yeni sosyal ağlar ile kolektif yapılara dahil olur ve sonuç olarak genelleştirilmiş bir aktivist kimliği oluşturabilir (Valenzuela, Arriagada & Scherman, 2012). Fakat yeni medyanın kapsamı sadece bireysel etkilerle sınırlı kalmaz, aynı zamanda sosyo-politik gündemi ve endişeleri günlük yaşamın bir parçası haline getirerek toplumsal ve uluslararası seferberliği de tetikler (Eltantawy & Wiest, 2011). Dolayısıyla tekno-taraftarlar, yeni medyayı sosyal hareketlerin merkezine alarak, teknik her gelişmenin çevresel etkiyle sosyal hareketleri de etkileyeceğini ve geliştireceğini savunmaktadır. Bu açıdan baktığımızda yeni medyanın sosyal hareketlere getireceği etkilerin heyecan verici olacağını söylemek mümkündür. Çünkü daha şimdiden yeni medyalarla yakınsanan holografik görüntüleme sistemleri, sanal ve artırılmış gerçeklik sistemleri, nesnelere interneti, yapay zekâ, büyük veri gibi hayata yeni giren gelişmelerin sosyal hareketler için getireceği yenilikler düşünülmesi ve odaklanması gereken bir konudur.

Tekno-Eleştirciler ve 'Slacktivizm' Anlayışı

Dijital çağın tasarruf zarafeti olarak görülen yeni medya, başta Marshall McLuhan ve Frankfurt Okulu temsilcileri tarafından ağa dayalı alternatif medya başlığıyla ele

alınmakta ve küresel bir ideolojik aygıt görülüp eleştirilmektedir. Ortaya konulan tartışmalar analiz edildiğinde, Arap Baharı olaylarında devrimin yeni aygıtı olarak müjdelenen ve yeni dördüncü kuvvet olarak görülen yeni medyanın, güçlü vaatler için sağlayabileceği otonomi seviyesi oldukça tartışmalı ve bulanıktır. Tekno-eleştirciler, günümüzde yerlere göklere sığdıramayan yeni medyanın sunduğu otonomi seviyesinin de zamanla azalacağını öngörmektedir.

Teknik olarak simetrik kontrolü, anonim kimlikler yaratımını ve açık medya özelliklerini mümkün kılan yeni medya altyapısı unutulmamalıdır ki yine teknik olarak yüksek asimetrik kontrolleri mümkün kılan kaotik ağ tipolojisine, 'Big Brother' adı verilen gözetleme ağını hiç olmadığı kadar genişleten yakınsanmış reseptörlere (kamera, gsm ses iletimi, gps, beacon tipi ble etkileşimleri vs.), hedef seçerek içerik bombardımanı sağlayan yapay zekâlı filtreleme algoritmalarını da mümkün kılmaktadır. Ayrıca, içerik üretimiyle ilgili kullanıcılarına özgürlükler ve fırsatlar sunan yeni medya sistemi, yaratılan içeriğin erişimi ve dağıtımı konusunda çok kısıtlı bir kontrol yeteneği sunmakta ve zaman geçtikçe bu yetenek de ticarileştirilmektedir.

Yeni medya yoluyla yaratılan içeriğin aşırı gürültülü veri okyanusunda dağıtımı, bulunabilirliği ve erişilebilirliği arama motoru algoritmalarının nihai tekel rehberliği doğrultusunda gerçekleşmektedir. Mesela, Google, Facebook, Instagram, Twitter gibi popüler tekelleşmiş platformlar üzerinden yayılan bir içeriğin arama konsollarına yerleştirilmiş Sandbox tarzı filtre algoritmalarından geçerek ne zaman erişileceği ve derecelenerek hangi sayfada veya hangi sıklıkta görüntüleneceği tamamen muammadır. Horkheimer ve Adorno (2002), algoritmalarla geliştirilen akıllı dijital statükonun yeterince sorgulanmadığını, tek gerçeklik olarak görüldüğünü, insan eyleminin limiti ve birleşik bir zirvesi olarak algılandığını ve insanoğlunun gelişmişliğinin doğrudan bir göstergesi olarak resmileştiğini aktarmakta ve bu durumu eleştirmektedir.

Ağ tipolojisi, kompleks adaptif bir SPIN ağ yapısına sahip olmasından dolayı sansürlenemez, engellenemez. Öte yandan Ayres (1999) yeni medya platformlarının anonim ve çoklu kimlikler yaratabilme potansiyeline odaklanarak, bu potansiyelin güvenilmez ve doğrulanamaz bilgilerine ve bu durumun gerçek politik tartışmalarda belirsizlik yaratabileceğine işaret etmektedir. Benzer şekilde Castells (1997) ağdaki esneklikle yaratılan içeriklerin arka sahnedeki hangi kimliklerle yaratıldığı ve onları kullanan insanların ideolojik ara yüzleri bilinmeksizin

değerlendirilmesinin zor olduğunu ve bunun sosyal hareketler için önemli bir risk teşkil ettiğini aktarmaktadır.

Tekno-eleştirciler de alandaki hassasiyetlere odaklanarak, yeni medyanın fonksiyonel üstünlüklerinin medya kuramlarıyla ve iletişim tarihiyle birlikte işlenmediği için ortaya konulan faydaların hem sürdürülebilirliği ve geleceği hem de nasıl bir medya okuryazarlık yaratacağı konularının gerçeği yansıtmadığını ileri sürmektedir (Poe, 2014). İletişim tarihinde yaşanan, satın alımlar yoluyla büyüyen medya tekelleri, hükümet regülasyonları, platform ve hizmetlerin ticarileştirilmesi ve sosyal sorumluluğun karlı kurumsal normlar ile değiştirilmesi (Dahlgren, 2011) gibi her medyanın yaşayabildiği tarihsel gelişmelerin, günümüzde yeni medya platformları için de geçerli olacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Tekno-eleştircilerin medya okuryazarlığına ve iletişim tarihine odaklanan yorumlarındaki hassasiyet, siber aktivizmin kitlesel ve çoklu aracı (multi-mediated) bir platformda yürütüldüğü gerçeği ışığında bakıldığında daha net olarak anlaşılmaktadır (Dahlgren, 2011). Çünkü böyle bir ortamda hareket eden aktivist bir girişimin, medya üzerine uygulanacak politik ve ekonomik strangülasyonlardan etkilenmesi çok daha muhtemeldir. Sonuçta aracı medya platformlarının ticarileşmesi, küresel eğilimlerin etkisini artıracak ve sosyo-politik içeriklerin niceliğinde, niteliğinde ve çeşitliliğinde çok önemli etkiler yaratacaktır. Marcuse (1964, pp. 60-63) tarafından yaratılan endüstrileşen kültürel aygıtlar çerçevesinden bakıldığında, ticarileşmenin önce muhalif içeriğin popüler sanatsal boyut ile asimile edildiği, daha sonra aşkın ve dirençli bir duygu olan değişimi etkileme inancının (Bandura, 1994) geçici hazsal güdülere ve eğlenceli akımlara dönüştüğü görülmektedir. Bu öngörü, moda gibi tahakkümleri reddeden punk hareketinin moda olması, cultural jaming gibi gerilla uygulamalarının pazarlama stratejisi olması, mob gibi sosyal çete taktiklerinin flashmob gibi gençlerin eğlence unsuruna dönüşmesi ve challenge olarak adlandırılan hareketlerin sosyal sorundan ziyade ünlülerin öne çıktığı bir tür sosyal medya eğlencesine dönüşmesi gibi güncel örnekler göz önüne alındığında gerçekçi görülmektedir.

Marcuse (1964) tarafından yıllar önce ortaya koyulan 'endüstrileşen kültürel aygıtlar' öngörüsü ve sonuçları Charles Lemert'in ünlü *Durkheim'in Hayaletleri* kitabında (Lemert, 2011) Durkheim, Lévi-Strauss, Saussure, McLuhan, Derrida, Barthes, Foucault ve Deleuze gibi alanın öncü bilim insanlarının alıntılarıyla

desteklenmektedir. Yazının, kağıdın veya matbaanın icadı gibi bilinç düzeyinde değişime ilham veren yeni medya (McLuhan, 2007) yarattığı gelişmelerle önce bireysel ve sosyal zihinsel alanı yeniden oluşturmakta (Lemert, 2011) daha sonra 'Döneminin Yeni Öznesini' (Marcuse, 1965, pp. 52-53) yaratacak olan bilinçteki radikal değişimi tetiklemektedir. Tekno-eleştircilere göre, medyanın tüm çevreyi kozmik bir zar gibi sarması (Barzun, 1959; Chardin, 1959; McLuhan, 2007, Poe, 2014) tekno-taraftarların öngördüğü gibi fikirlerin çeşitliliğine değil tam aksine uyumluluk adı altında aynılığın dayatıldığı bir homolojiye yani benzeşime (Horkheimer & Adorno 2002) neden olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bazı tekno-eleştirciler (Beckett & Ball, 2011; Kristofferson, White & Pelosa, 2014; Morozov, 2011) yeni özne olarak adlandırılan benzeşik kitleyi zayıf öz bilince sahip popülist entelektüeller olarak görmektedir. Duncombe'a göre (2008, p. 25) modern çağın popülist entelektüelleri, özerk ifadeyi görünürlüğü bir aracı olarak düşündüğünden uyum ve benzeşme de kaçınılmaz olmaktadır.

Kültür endüstrisinin kamusal ifade konusundaki tekeli, kamu kabulü ve bilincini kapsayacak şekilde genişlemesine neden olmuştur (Horkheimer & Adorno, 2002). Bu genişlemenin bir sonucu olarak, herkesin kendi medyasına sahip olmasına ve içerikler üretmesine rağmen, yani tıpkı magmadaki metaller gibi sirkülasyon ve devinim olmasına rağmen, dışarı püskürmek ve ağın dışına taşımakla ilgili öznel bir güdü oluşmamaktadır (Gaggi & Narduzzi, 2006). Bu durum, söylemlerin sayısında olağanüstü artışın ilk başta faydalıyken neden zamanla gürültüye sebep olduğunu ve platformların herkesin birbirine sesini duyurmak için yarıştığı yükselen bir kakofoniye dönüşmesinin sebebinin de açıklamaktadır. Uyum ve benzeşimin arttığı yani özgürleşemeyen bir bilincin yükseldiği (Marcuse, 1969: 15) yeni medya ortamında, yaratılan trendler ve akış ile tekel içeriklerin yaratılması ve gerçeklerin, estetik kaygı ile asimile edilerek yeni gerçekliklere dönüşmesi, memory hole adı verilen bir bellek deliği sendromuna neden olabilir. Gelişmiş teknolojik sistemlere rağmen ağ üzerindeki tekel platformlar ve bu platformdaki fenomenlerin sürükleyici gücüne karşı koyacak özgürleşmiş bilincin olmaması, aktivizm hareketlerini tıpkı 1984 veya *Hayvan Çiftliği* romanlarında bahsedildiği gibi distopik, imkansız ve iktidarsız kılabilir, teknolojiyi de tahakkümün bir aracı haline getirebilir.

Tekno-eleştirciler, medya okuryazarlığı ve iletişim tarihindeki önemli gelişmelere dayandırdığı eleştirel bakış açısı nedeniyle siber aktivizmi slaktivizm yani tembellerin aktivizmi olarak görmektedir (Christensen, 2011; Kristofferson et al., 2014; Morozov,

2011). Slacktivism hipotezi ile tutarlı olarak (Fuchs, 2014), çevrimiçi eylemlerin yarattığı eğlence, haz ve tatmin edici his nedeniyle çevrimdışı katılımı engellediğini iddia etmekte ve internetteki etkin eylemlerin gelecekteki katılımı engellediği görüşünü desteklemektedir. Christensen (2011) ise sanal ortamda desteklenen dilekçeler, flashmob veya challenge tarzı viral ve gerilla eylemler, sosyal ağlarda yapılan paylaşımlar gibi siber aktivist eylem biçimlerinin, fark yaratmanın yanlış bir duygusunu yarattığını, sosyal hareketlerin psikolojik ve ideolojik doğasını bozduğunu ve gelecekteki gerçek hayat faaliyetlerini baltalayabileceğini iddia etmektedir.

Clicktivism ve sosyal medya aktivizmi olarak da kavramlaştırılan slacktivism (Gladwell, 2010; Tarrow, 2011), ek eylemleri azaltarak özellikle sosyal ağ kullanıcıları üzerinde aktivist eğilimleri beslemediğini öne sürmektedir (Fuchs, 2014). Medyaya hâkim olan eğlence mottosunun gerçekte kültürel bir aldatma olduğunu iddia eden Adorno'ya göre (2002b) ise, emek gücünün yeniden kazanılması için gerekli olan boş zamanlar medyanın akış teorisine özenle kurguladığı platformlarla inisiyatif dışında düzenlenmekte ve hayal gücü bastırılmaktadır. Bu görüş televizyon izlemenin, internetin ve sosyal ağ sitelerinin (Shah, Cho, Eveland, & Kwak, 2005) boş zamanı özelleştirdiği görüşleriyle uyumludur.

Slacktivism hipotezi etrafında şekillenen eleştirel yaklaşımlara bütünsel olarak bakıldığında temel kaygı, yeni medya kullanıcılarının eğlence odaklı olması nedeniyle aktivist öz bilinci geliştirecek okuryazarlık pratiklerine sahip olmamasıdır. Bu kaygıyı doğrulamaya çalışan Meikle'ye göre (2014) Uganda Direniş Ordusu (LRA) hâkimiyetindeki çocuk askerler problemini ele alan Kony2012 viral kampanyası çok ses getirmesine rağmen, bir yıl gibi kısa bir sürede hiçbir sonuç yaratamadan son bulmuştur. Benzer olarak, siber aktivizm eylemleri için örnek gösterilen Wall Street'i İşgal Et eylemleri çok ses getirmesine rağmen bir sonuç yaratamadığı gibi daha negatif ve radikal değişimlere karşı koyamamıştır (Meikle, 2014). Arap Baharı sürecinde Mısır'daki Tahrir Olayları, Twitter başta olmak üzere sosyal ağlarda büyük bir destek bulmasına rağmen (Azab, 2012) kısa bir demokratik zafer sonrası gelen yeni askeri darbeye aynı heyecanla karşı koyamamış ve küresel sonucu değiştirememiştir. Yine sosyal ağların başarısı olarak gösterilen Ukrayna Turuncu Devrimi protestolarının kazanımları bir sonraki seçimle kaybedilmiş ve Rusya-Ukrayna arasında günümüzde de devam eden daha büyük toplumsal problemler yaratmıştır. Yeni medyayı devrimin yeni aracı olarak gören çalışmalarda örnek gösterilen bu direnişler, kazanımların korunmasında ve tekrar elde edilmesinde aynı inancı ve motivasyonu yaratamadığından eleştirilmekte ve siber

aktivizm eylemlerine şüpheyle yaklaşılmaktadır. Geleneksel sosyal aktivist hareketlerde görülen sürekli, sürdürülebilir ve kazanımları sürekli kılan ideolojik motivasyonla karşılaştırıldığında (Bennett, 2008) siber aktivizmdeki dönüştürülmüş motivasyonların eleştirilmesi doğal karşılanmalıdır. Dolayısıyla siber aktivizmden beklenecek faydaların bir sınırı olduğu ve medya okuryazarlığı üzerinden ne gibi psikolojik etkiler yaratacağı dikkat edilmesi gereken önemli noktalaradır.

Özetle; tekno-eleştircilerin yeni medya ile ortaya çıkan yeni özneyi ve yeni siber aktivizm türlerini eleştirmesinin özünde temel iki gerçek yatmaktadır. Birincisi, kompleks adaptif ve SPIN özellikleri taşıyan yeni medyanın üreteceği faydalara odaklanıp ağ tipolojisindeki aşırı esnekliğin algoritmalarla meşrulaştırılabilecek tahakkümler yaratabileceğini öngörememek büyük yanılgılara ve sonuçlara neden olabilir. Bu öngörüsüzlüğün sonuçları Y.İ. Zamyatin'in *Biz* (1920), A. Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* (1931), G. Orwell'in *1984* (1947), Isaac Asimov'un *Ben Robot* (1950), P. Dick'in *Azınlık Raporu* (1956) ve *Ubik* (1969), D. Brown'ın *Dijital Kale* (1998) gibi eserleriyle dikkatli bir şekilde işlenmiş ve edebiyat dünyasının ünlü fütüristleriyle yaklaşık 100 yıldır tartışılmaktadır.

Tekno-eleştircilerin ikinci olarak üzerinde durdukları eleştiri noktası ise medyanın okuma biçiminde başlatacağı değişimin, medya okuryazarlığı gibi geniş bir alanı kapsayacağı ve psikolojik etkileri olacağı gerçeğinin göz ardı edilmesidir. Gramsci (1997) tarafından 'arkasında bir iz bırakma telaşı olanlar' şeklindeki konformist bireyselleştirmeyi işaret eden tekno-eleştirciler, fark yaratma inancına değil de iyi hissetme inancına bağlı olarak gelişen bir aktivizmin konformist bir anlayış olduğunu ve medyanın özne olarak yönettiği coşku ve güdünün eylemleri sürdürülebilir kılamayacağını vurgulamaktadır (Fuchs, 2014). Dolayısıyla Habermas'ın (2003) 'Ağın Söylemsel ve Demokratik Potansiyeli' konusundaki şüpheciliğiyle bağlantılı olarak yeni medya, dijital kapitalizmin büyüyen alanını temsil ettiğinden ve kritik yeteneği zayıflattığından (Morozov, 2011) sosyal aktörlerin eleştirel ve bilişsel becerilerinin yanı sıra eylem olasılıklarını güçlendirmesi tekno-eleştircilere göre olanaksızdır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

İnternetin ve yeni medyanın etkileyici gücünü aşırı şekilde kutsayan ve aktivizmin özellikle internet ile birlikte küreselleştiğini ve geniş alanlara yayıldığını iddia eden anlayışların aksine, sosyal aktivist hareketler için dünyanın sosyal, politik ve coğrafi

sınırları aktivizm kavramının başlangıcından itibaren sınırsızdır. Kolektif sosyal hareketler, internet ağlarından çok daha erken zamanlarda, savaşlar, ticaret yolları, göç yolları, dini misyoner faaliyetler, partiler, sendikalar gibi ilişkisel temelli sosyal seferberliklerle kozmopolit ve belirsiz uluslar üstü sınırlar yaratabilmiştir (Poe, 2014). Fakat internet ve yeni medya bağlamında kozmopolit bu anlayışın fonksiyonel olarak güçlenmesi, geniş kitlelere yayılması ve kolaylaşması hafife alınacak bir gelişme değildir. Yeni medyanın bireyin çoklu sosyal konularda katılımı arttırma potansiyelinin yanı sıra direnişleri çoklu coğrafyalarda eşzamanlı gerçekleştirebilme yeteneği aktivizm için çok önemli bir katkıdır. Ayrıca, teknoloji destekli bilişsel eylem sürecine odaklanan ve aktivizm ile yeni medya arasındaki ilişkiye iyimser olarak yaklaşan tekno-taraftarlara göre yeni medya, sunduğu olanaklar ile yaratıcı kolektif kimlikler yaratan, sınırları aşıp ulus ötesi destekler arayan ve politik baskıları arkasına alarak eylemler düzenleyen bir aktivist anlayışı yaratmıştır. Tekno-taraftarların iyimser yaklaşımlarındaki detaylar, siber aktivizm şemsiyesi altındaki clicktivism, netactivism, smartmob (akıllı çeteler), cyberdisobedience (siber itaatsizlik), hacktivism, cybervigilantism, netwarism ve cyberterrorism gibi yeni tür aktivist yöntemler üzerinde görülebilmektedir. Bu yeni tür aktivist yöntemler sosyal hareketlerin ideolojik altyapısındaki çok merkezlilik, özgürlük, bağlantısızlık, işbirlikçilik ve ulaşılabilirlik gibi (Tarrow, 2011) idealist kavramları doğrudan desteklemektedir.

Yeni medya, altyapısında yatan muazzam teknik potansiyele ve sunduğu ayırt edici fırsatlara rağmen diğer medya yapılarının yaşadığı küresel ve ideolojik etkilere açık olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Dolayısıyla yeni medyayı medya carta olarak ilan edip demokratikleştirmenin merkezine alan bir anlayışın yalnızca teknik altyapıyı referans göstermesi ve iletişim tarihindeki medya gelişmelerini göz ardı etmesi önemli bir eksiklik olarak görülebilir. Ayrıca kuramlardan ve tarihten bağımsız bir değerlendirme ile yeni medyayı yorumlamak ve yaratacağı her türlü dönüşüme, fonksiyonel faydalarına işaret edilerek, sorgusuz adapte olmak ciddi sonuçlar yaratabilir. Örneğin, yeni medya yakınsama ile muazzam bir çeşitlilik yaratsa da küresel kapitalist sistem gerçeği, geçmişte olduğu gibi, çeşitlenen platformların sahipliğini ve koleksiyonunu ele geçirerek içerikleri kitleleşirebilir ve karşımıza 'Yeni Kitlesele Yeni Medya' denen çok alengirli bir medya çıkarabilir. Ayrıca yeni medya sunduğu faydalarla günlük uygulamaları yalnızca kolaylaştırmaz. Yeni kullanım davranışları ve medya okuryazarlığı yoluyla iletişimdeki tipografik ve fonetik anlamlandırma pratiklerini dönüştürür, bu dönüşüm ise ihtiyaçların, amaçların, fikirlerin ve eylemlerin yaratılmasını etkiler. Örneğin, konvansiyonel medyada birey klasik 'ben-o' düalizmi pratikleriyle kolayca eleştiri geliştirebilirken; yeni medyada birey, içerik üretimindeki

faktörlerin dönüşmesinden dolayı 'ben-biz' şeklinde kurulan yeni düalizme direnemeyebilir, ötekileştirilebilir, sosyal linç yaşayabilir veya uyum kaygısıyla bir homoloji yani benzeşimi tercih edebilir (Horkheimer & Adorno, 2002). Dolayısıyla, aktivist hareketler çevrimiçi olmayan ortamlarda ilerlerken, süreç sosyal normlar ışığında şekillenirken; çevrimiçi veya siber aktivist eylemler medya üzerinden aktığı için süreç medyanın ekonomik bağlamlarla kurumsallaştırılmış ve sistemleştirilmiş medya normlarıyla şekillenir. Diğer deyişle bir gerçekliğin doğasını değiştirdikten sonra değişmemesini beklemek ve kararlılık göstermemesini eleştirmek yersizdir.

Flow teorisinden hareketle (Csikszentmihalyi & Nakamura, 2002), aktivist bir hareketin medya üzerinde yaşayabilmesi ve arzu edilen bir akış yaratabilmesinin fonksiyonu, o medya sisteminin kurumsallaştırılmış normlarına, kullanıcıların amaç ve motivasyonlarına ve çevrenin yaklaşım ve kabullerine bağlıdır.

Bu çalışma, dijital veya çevrimiçi aktivizm konusunu ele alan çalışmalara odaklanarak bulanık ve tek taraflı ele alma şekillerini eleştirmekte, ortaya koyulan yaklaşımları kategorilere ayırmakta ve Şekil 1'de sunulduğu üzere birbiri yerine kullanılan aktivizm türleri arasındaki kavram karışıklığını çözmeye çalışmaktadır. Ayrıca yeni medyanın sosyal hareketlerde yarattığı çevrimiçi katılım yoğunluğuna ve mesaj frekansına odaklanan çalışmaların çizdiği iyimser tablo ile yeni medyanın çevrimdışı katılım formlarına, sürdürülebilirliğe, sosyolojik ve psikolojik etkisine odaklanan çalışmaların çizdiği kötümser tablonun arka planındaki yapıyı açıklamaya çalışmaktadır. Bu noktada özellikle yeni medya-aktivizm ilişkisi üzerine yapılan sınırları belirgin etnografik tanımlamalar eleştirilmiştir. Çünkü yeni medya diğer medya yapılarından çok farklı, etnografik ve indirgemeci tanımlamalarla sınırlanamayacak kadar geniş, dinamik, yakınsanmış, dolanık, dağıtık ve çevresel koşullara uyum sağlayacak kadar esnek örüntülere sahip (robust) bir sistemdir (Manovich, 2002). Bu bilgi ışığında, çalışmada, yeni medyanın etkileri, tek ve iki boyutlu klasik indirgemeci bir sistem yaklaşımıyla değil, kompleks adaptif sistem yaklaşımıyla ele alınmış ve literatüre katkı sunacak önemli ve özgün eleştiriler getirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, bu çalışmada vurgulanan kompleks adaptif yaklaşım, klasik indirgemeci iyimser ve kötümser bakış açılarının vurguladığı çatışmaları bir sorun olarak görmemektedir. Tam aksine karmaşık etkileşimler zincirinin bir sonucu olarak görmekte, ortaya koyulan davranışların esnek örüntüsü (robust) sunan bir süreç olarak kabul etmekte ve özel değerini öğrenmek için çaba harcanmasını önermektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, kompleks adaptif anlayışa odaklanarak kavramsal açıklamalar, kategoriler, tanımlamalar, örnekler ve özgün eleştiriler ortaya koyarak, yeni medya-aktivizm ilişkisinin çok daha zengin yönlerinin olabileceğini ve siber aktivizm eylemlerinin sürdürülebilirlik sorununu çözülebileceğini vurgulamaktadır.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

SON NOTLAR

1. Vigilantizm: Huzuru ve adaleti sağlamak için kanuni yetki olmadan kurulan, intikamdan bağımsız şekilde zorla düzen sağlamaya çalışan yasadışı ve alternatif bir mücadele formudur. Gerçek dünyada bir örgütü veya kişiyi vigilant olarak yorumlamak suç ve suçlu övme gibi hukuksal sorunlar yaratabilir. Bu detay bile bu sosyal hareket formunun yasa dışılık özelliğinin ne kadar güçlü olduğunu açıklayabilmektedir. Dolayısıyla Dadaloğlu ve Köroğlu gibi yarı kurgusal figürler ile Robin Hood ve Batman gibi hayali dünyanın kahramanlarının bir vigilant olduğunu söylemek kavram için güvenli bir açıklamadır. Tecavüzcü veya kundakçı gibi suçlulara karşı ayaklanan ve linç girişiminde bulunanlar veya suçluları hedefleyen seri katiller bir vigilant değildir. Çünkü vigilantizmde temel motivasyon intikam ve kin değil adalet, huzur ve sosyal karşılıktır.
2. Yunanca kökenli bir kelime olan Mem ya da Mème, Richard Dawkins'in *The Selfish Gene* (1976) kitabında ortaya attığı kültürel iletim birimi kavramıdır. Dawkins'e göre nesiller değiştiğinde, kültürel ve sosyal içerik bir sonraki nesle memler tarafından aktarılmaktadır. Bu kavramı yeni medya alanına taşıyan ise Texas Üniversitesi'nde biyoloji profesörü olan Lauren Ancel Meyers'tir. Meyers'e göre, meme tarzı söylemler, çevrimiçi sosyal ağlarda hastalıklara benzer şekilde yayılmaktadır ki Dawkins'in "biyolojik içeriğin DNA tarafından aktarılması" söylemiyle uyumludur. 'Internet Memes', günümüzde içeriğin atomize olduğu, Twitter'da bir hashtag ile bir felsefenin veya şakanın sembolize edilip saniyede milyonlarca insana ulaştığı bir iletim akımıdır. Sosyal ağlardaki örnekleri sıklıkla 'Cultural Jamming' olarak adlandırılan gerilla kampanyalarda görülmektedir.
3. Sousveillance, Mathiesen'in 'izleyenleri izleme' gibi sinoptik karşı-izleme taktiği üzerine odaklanan bir kavramdır. Gösteriler sırasında polis davranışının filme alınması, polis veya devlet destekli şiddet olaylarının ifşa edilmesini içeren gözetime dayanan pasif bir karşı-taktiktir. Sousveillance ile protestolar, taktikler, organizasyonlar ve fikirlerle ilgili bir arşiv, bir bellek ve bir metin deposu yaratılır ve kamuoyuna sunulur.
4. Memory Hole: Hafıza veya arşivlerden belirli kayıtların silinmesi ve değiştirilmesi yoluyla bir şeyin yaşanmadığı izlenimi verme veya bir bellek deliği yaratma stratejisidir. Örneğin, George Orwell'in distopik romanı olan *1984*'de doğruluk bakanlığının sistematik olarak tarihsel belgeleri yeniden oluşturması ve devlet propagandasına uydurması bir bellek deliği yaratmaktır. Benzer olarak *Hayvan Çiftliği* adlı romanda devrimden sonra duvar üzerine yazılan ilkelerin domuzlar tarafından sürekli değiştirilmesi de bir bellek deliği örneğidir.

KAYNAKLAR

- Adorno, T. (2002). The culture industry reconsidered, In T. Adorno & J. Bernstein (Eds.), *The culture industry: Selected essays on mass culture*, (pp. 98-106). London, UK: Routledge
- Anderson, L. (2011). *Demystifying the Arab Spring. Foreign Affairs*. Retrieved from <http://www.foreignaffairs.com/articles/67693/lisaanderson/demystifying-the-arab-spring>
- Arquilla, J. & Ronfeldt, D. (1996). *The Advent of Netwar*. Retrieved from https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR789.html
- Arquilla, J. & Ronfeldt, D. (2001). *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Retrieved from https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1382.html
- Ayers, M. D. & Maccaughey, M. (2003). *Cyberactivism: Online activism in theory and practice*. New York, USA: Routledge.
- Ayres, J. M. (1999). From the streets to the internet: The cyber-diffusion of contention. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 566(1), 132-143.
- Azab, N. A. (2012). The role of the internet in shaping the political process in Egypt. *International Journal of E-Politics*, 3(2), 31-51. <http://dx.doi.org/10.4018/jep.2012040103>.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopaedia of human behavior* (pp. 71-81). New York, USA: Academic Press.
- Barzun, J. (1959) *House of Intellect*, New York, USA: Harper.
- Beckett, C. & Ball, J. (2011). *WikiLeaks*. Cambridge, UK: Wiley.
- Bennett, L. (2003). New Media Power: The Internet and Global Activism. In N. Couldry & J. Curran (Eds.), *Contesting Media Power: Alternative Media in a Networked World* (pp. 17-37). London, UK: Rowman & Littlefield.
- Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739-768.
- Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. *The Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1533-8525.1995.tb00447.x>
- Caren, N. (2007). Political Process Theory. In G. Ritzer (Ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Retrieved from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781405165518.wbeosp041>
- Carty, V., & Onyett, J. (2006). Protest, cyberactivism and new social movements: The reemergence of the peace movement post 9/11. *Social Movement Studies*, 5(3), 229-249.
- Castells, M. (1997). *The power of identity*. Cambridge, UK: Blackwell Publishers.
- Castells, M. (2010). *End of millennium, the information age*. Cambridge, UK: Blackwell .
- Chardin, P. (1959) *Phenomenon of Man*. New York, USA: Harper.
- Christensen, H. S. (2011). Political activities on the Internet: Slacktivism or political participation by other means? *First Monday*, 16(2). Retrieved from <https://firstmonday.org/article/view/3336/2767>
- Corning, A. F., & Myers, D. J. (2002). Individual orientation toward engagement in social action. *Political Psychology*, 23(4), 703-729.

- Csikszentmihalyi, M., & Nakamura, J. (2002). *The concept of flow*. London, UK: Oxford University Press.
- Dahlgren, P. (2011). Parameters of online participation: Conceptualizing civic contingencies. *CM Communication Management Quarterly*, 6(21), 87-110
- Della Porta, D., & Kriesi, H. (1999). *Social movements in a globalizing world: An introduction*. UK: Palgrave Macmillan.
- Della Porta, D., & Mosca, L. (2007). In movimento: "Contamination" in action and the Italian global justice movement. *A Journal of Transnational Affairs*, 7(1), 1-27.
- Delmas, C. (2018). Is Hacktivism the New Civil Disobedience? *Dans Raisons Politiques*, 69(1), 63-81.
- DiGrazia, J. (2014). Individual protest participation in the United States: Conventional and unconventional activism. *Social Science Quarterly*, 95(1), 111-131.
- Donguines, A. (2014). *Ice bucket challenge rules ex-plained: How challenge helps ALS, Lou Gehrig's disease charities?* Retrieved from <https://www.christianpost.com/news/ice-bucket-challenge-rules-explained-how-does-it-help-als-charities-125361>
- Duncombe, S. (2008). *Notes from underground: Zines and the politics of alternative culture*. Oregon, USA: Microcosm Publishing.
- Edelman, M. (2001). Social movements: Changing paradigms and forms of politics. *Annual review of Anthropology*, 30, 285-317.
- Eltantawy, N., & Wiest, J. B. (2011). Social media in the Egyptian revolution: Reconsidering resource mobilization theory. *International Journal of Communication*, 5, 1207-1224.
- Fuchs, C. (2014). *Social media: A critical introduction*. London, UK: Sage.
- Gaggi, M., & Narduzzi, E. (2006). *El fin de la clase media*. Italy: Lengua de Trapo
- Gladwell, M. (2010, September 27). Small change. *The New Yorker*. Retrieved from <https://www.newyorker.com/magazine/2010/10/04/small-change-malcolm-gladwell>
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri* (A. Cemgil, Trans.). İstanbul, Turkey: Belge Yayınları.
- Habermas, Jürgen, (2003). *İnsan Doğasının Geleceği* (K. H. Öktem, Trans.) İstanbul, Turkey: Everest Yayınları.
- Ho, M.-S. (2010). Understanding the trajectory of social movements in Taiwan. *Journal of Current Chinese Affairs*, 39(3), 3-22.
- Horkheimer, M. & Adorno, T. (2002). *Dialectic of enlightenment: Philosophical fragments* (E. Jephcott, Trans.). Stanford, USA: Stanford University Press.
- Huntington, S. P. (1993). *The thirdwave: Democratization in the late 20th century*. Oklahoma, USA: University of Oklahoma Press.
- Kim, Y., & Chen, H.-T. (2015). Discussion network heterogeneity matters: Examining a moderated mediation model of social media use and civic engagement. *International Journal of Communication*, 9, 2344-2365.
- Kristofferson, K., White, K., & Peloza, J. (2014). The nature of slacktivism: How the social observability of an initial act of token support affects subsequent prosocial action. *Journal of Consumer Research*, 40(6), 1149-1166. <https://dx.doi.org/10.1086/674137>.
- Lasn, Kalle (1999). Media Carta, *Journal of Social Justice*, 11(1), 121-124.

- Lee, Y. H., & Hsieh, G. (2013). Does slacktivism hurt activism? The effects of moral balancing and consistency in online activism. *In Conference on Human Factors in Computing Systems – Proceedings* (pp. 811-820). <https://dx.doi.org/10.1145/2470654.2470770>
- Lemert, C. (2011). *Durkheim'in Hayaletleri* (F. B. Aydar, Trans.). İstanbul, Turkey: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Manovich, L. (2002). *The language of new media*, Cambridge, UK: MIT Press.
- Marcuse, H. (1964). *One-dimensional man*. Boston, USA: Beacon.
- Marcuse, H. (1965). The individual in the great society. In A. Feenberg and W. Leiss (Eds.), *The essential Marcuse: Selected writings of philosopher and social critic Herbert Marcuse* (pp. 3-12). Boston, USA: Beacon.
- Marcuse, H. (1969). *An essay on liberation*. Boston, USA: Beacon.
- McLuhan, M. (2007). *Gutenberg Galaksisi* (G. Ç. Güven, Trans.). İstanbul, Turkey: YKY.
- McPhillips, F. (2006). *Internet Activism: Towards A Framework for Emergent Democracy*, Retrieved from <http://www.iadisportal.org/digital-library/internet-activism-towards-a-framework-for-emergent-democracy>.
- Meikle, G. (2014). Social media, visibility, and activism: The kony2012 campaign. In M. Ratto & M. Boler (Eds.), *DIY Citizenship: Critical Making and Social Media*. London, UK: MIT Press.
- Morozov, E. (2011). *The net delusion: the dark side of internet freedom*. New York, USA: Public Affairs.
- Olson, M. (1971). *The logic of collective action: Public goods and the theory of groups, second printing with new preface and appendix*. Cambridge, UK: Harvard University Press.
- Platon (1996) *Diyaloglar* (S. Eyüboğlu & A. Cemgil, Trans.) İstanbul, Turkey: Remzi Kitabevi.
- Poe, M. (2014). *İletişim Tarihi* (U. Y. Kaya, Trans.), İstanbul, Turkey: Islık Yayınları.
- Postill, J. (2012). Digital politics and political engagement. In H. A. Horst & D. Miller (Eds.), *Digital Anthropology*. Oxford, UK: Berg Publishers.
- Sandoval-Almazan, R., & Gil-Garcia, R. (2014). Towards cyberactivism 2.0? Understanding the use of social media and other information technologies for political activism and social movements. *Government Information Quarterly*, 31(3), 365-378. <https://dx.doi.org/10.1016/j.giq.2013.10.016>
- Shah, D. V., Cho, J., Eveland, W. P., & Kwak, N. (2005). Information and expression in a digital age. *Communication Research*, 32(5), 531-565. <https://dx.doi.org/10.1177/0093650205279209>
- Tarrow, S. G. (2011). *Power in movement: Social movements and contentious politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Thompson, W. E., Hickey, J. V., & Thompson, M. L. (2016). *Society in focus: An introduction to sociology*. London, UK: Rowman & Littlefield.
- Tüfekçi, Z. & Wilson, C. (2012). Social media and the decision to participate in political protest: observations from Tahrir square. *Journal of Communication*, 62(3), 63-379. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01629.x>
- Valenzuela, S., Arriagada, A., & Scherman, A. (2012). The social media basis of youth protest behavior: The case of Chile. *Journal of Communication*, 62(2), 299-314. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2012.01635.x>
- Vesnic-Alujevic, L. (2012). Political participation and web 2.0 in Europe: A case study of Facebook. *Public Relations Review*, 38, 466-470.

Whelan, J. (2011). *Online Activism: Insights to Guide Social Movement Electronic Communication*. Retrieved from <http://thechangeagency.org>.

TABLolar VE ŞEKİLLER

Şekil 1: Siber Aktivizm Türleri Hakkında Genel Bir Sınıflandırma

